

فطری باعلامیه حقوق بشر - ماده بیست و ششم

پیشرفت‌های علمی مسلمین

طب و جراحی

بناطورد که در شماره پیش تذکر دادیم، جانبداری و حمایت بیدریغ اسلام، ازدانش و فرهنگ، دنیا از یک جامعه و سبب اسلامی، نسبت به پیشرفت‌های علمی و فنی، در خود احساس می‌کرد یا مت‌گردد، مسلمانها هر چه بیشتر، گام‌های سر به تری در توسعه فرهنگ و پیشرفت علوم و فنون، برداشته، اختراعات و اکتشاف‌های گوناگونی، در قسمة‌های مختلف علوم و فنون، بنمایند.

گرچه بیان تفصیلی پیشرفت‌های علمی مسلمین، و ذکر اسامی دانشمندان اسلامی که در قسمة‌های مختلف علوم، کوشش‌های خستگی‌ناپذیری نموده‌اند، نیازمند به تألیف کتاب، بلکه کتابها است و نمیشود در این سلسله‌مقالات حق آنرا اداء کرده، ولی برای آنکه افرادیکه در مقابل پیشرفت‌های اخیر صنعتی اروپا و غرب، خود را باخته و مفاخر علمی و جاسر فرهنگی و فعالیت‌های علمی مسلمین را فراموش کرده و با بکلی از آنها بی‌خبر مانده‌اند بدانند که دانشمندان اسلامی چه خدمتی بجهان دانش کرده‌اند، و تحقیقات علمی آنان تا چه اندازه در جنبش اخیر اروپا و غرب مؤثر بوده است، بگوشه‌ای از پیشرفت‌های علمی و فنی آنان؛ اشاره میشود:

اسلام توجه خاصی، به بهداشت و سلامتی انسان دارد و لذا در جمیع موارد قانونگزاری خود مردم را از عواملیکه مایه‌دیان و سرد آنهاست بر حذر میدارد و آنها را بصراعات جهانی که باعث سلامتی و صحت آدمی است ترغیب و تحریص میکند.

در آئین اسلام، آنچه‌چنان، بر عایت اصول بهداشت و حفظ الصحه، توجه شده که ثقافت، و پاکیزگی جزء ایمان، بشمار آمده و طهارت و پاکی شرعاً عبادت قرار گرفته است.

دستورالعملهای فراوانی که در قرآن و متون احادیث، درباره رعایت بهداشت و توانمند و با مضرات پاره ای از چیزها آمده آشفتر زیاد است که دانشمندان اسلامی کتابهای مستظلی در باره آنها نوشته اند که از آن جمله است کتابهای: «طب النبی (ص)»، «طب الصادق»، «طب الرضا»...

دکتر گم ستاولو بون فرانسوی می نویسد: «احکامی که در قرآن و بتدریس است، از قبیل وضوء، غسل، تحریم مسکرات نهایت دوسه حکیمانه و برای حفظ الصحة مفید و نافع میباشد. دستورات و تعلیماتی هم که در این باب از شخص پیغمبر اسلام رسیده تماماً متین و غیر قابل اعتراض است» (۱)

بهر حال، این توجه خاص اسلام، به حفظ الصحة و بهداشت، بدانستند از اسلام، میدان داد که در پیشرفت طبیه پزشکی، قدمهای مؤثری داشته، آثار گریهائی از خود یادگار بگذارند که تا قرنهای بعد استفاده مردم اروپا و غرب را برانگیزد.

دانشمندان اسلامی، در اوائل کار، سعی کرده اند، با ترجمه کتابهای یونانی، هندی، سریانی و ایرانی از علومات پزشکی مانند: «شرایط، پول، دولین، جانپوش و نظائر آنها» اطلاعاتی بیست بیاورند، آنگاه «دراز پشکار و پیشانیی خلفا، توانسته پیشرفتهای شگرفی در فن طبابت و جراحی نموده، و اینکارات تازه ای در آنها بوجود بیاورند.

کتابها و دائرة المعارفهای پزشکی همی که از آنها یاد گارمانده و قریباً در دسترس است، جای اروپا تدریس میشده، بخوبی نشان میدهد که دانشمندان اسلامی تا چه اندازه در این فن، پیشروی و تبحر، داشته اند.

گرچه آثار دقیقی از تعداد پزشکان اسلام، و تألیفات آنان، در تمام دوره های گذشته، در دست نیست ولی از کتابهایی مانند تاریخ الحکماء، این نقلی موجود است که اینها را میسر کرده و ظواهر آنها که در شرح حال و تألیفات برخی از اطباء نوشته شده و همچنین، از بودن ۸۶۰ پزشک معالجتها در شهر بغداد، در اوائل قرن چهارم هجری (۲) و بودن ۶۰۰۰ دانشجوی پزشکی در دانشگاه بغداد، در قرن پنجم هجری (۳) میتوان، حدس زد که تعداد پزشکان در کشورهای اسلامی تا چه اندازه زیاد بوده است.

و در میان آنها همه نوع پزشکی، یعنی «دکتر عمومی»، چشم پزشکی، جراح، ماما، پزشک

- (۱) تمدن اسلام و عرب ص ۶۳۶
- (۲) تاریخ تمدن و بل دورانه ج ۱ ص ۱۵۸
- (۳) خلاصت مسلمین در اسپانیا ص ۱۸۳

زبان، پزشک اعصاب و روان... وجود داشته و در واقع، مثل امروز، پزشکان آن ایام، هر کدام در قسمتی تخصص داشتند (۱)

مردم فخرین و مشتمترین طبیب اسلامی محمد بن زکریای رازی (۲۳۰-۳۲۰) است. او متجاوز از ۲۰۰ جلد کتاب و رساله تألیف کرده که اغلب آنها طبی و بی نهایت سودمند و جالب توجه است.

مهمترین و ارزنده ترین کتابهای او دو کتاب زیر است.

۱- «آبوسرخ»: این کتاب، ابتداء بلاتینی و سپس بزبانهای دیگر اروپائی ترجمه گردید و از سال ۱۴۹۸ تا ۱۸۶۶ یعنی چهار قرن، چهل مرتبه بزبانهای گوناگون، چاپ شد.

۲- «الحاوی الکبیر» این کتاب، محصول یک عمر مطالعه و آزمایشهای طبیی است که مشتمل بر تمام مسائل علم طب بود و حدود بیست جلد است که فلهاده جلد آن بیشتر در دست نیست و پنج جلد از مجموع کتاب و الحاوی، مربوط به امراض و بیماریهای چشم بوده است.

این کتاب، در ۱۲۷۹ میلادی بلاتین، ترجمه شد و تنها در سال ۱۵۴۲ پنج بار، طبع شده و بهترین مرجع علم و طب، در جهان، محسوب میشود و یکی از نه کتابی بود که کتابخانه دانشگاه کمپته طب پاریس را در سال ۱۳۹۴، تشکیل میداد (۲)

رازی، روشهای تازه ای از قبیل استعمال آب سرد در تب دائم، استعمال بادکش در سکنه، مرهم جیره و استفاده از روغن حیوان، در بخیه زدن زخم... کشف کرد (۳)

بدانکه رازی، غولی نکشید که بوعلی سینا (۳۷۰-۴۲۹) مانند خورشیدی در جهان دانست، درخشید گرچه او را بیشتر یک نفر فیلسوف و فیزیکدان، می شناسند ولی با نفوذ طب او در اروپا حیرت انگیز است (۴)

فخرترین کتابهای طبیی او (۵) کتاب «قانون» است که بقول و جرحی زیدان، یک فرهنگ جامع طب و داروسازی است (۶) و بقول دکتر هاکس میر عرف، یکی از شاهکارهای

- (۱) تاریخ تمدن اسلام ج ۳ ص ۲۷۶ (۲) تاریخ تمدن و بل دورانه ج ۱ ص ۱۵۹- میراث اسلام ص ۱۱۰-۱۱۲
- (۳) تمدن اسلام و عرب ص ۶۳۰
- (۴) میراث اسلام ص ۱۱۶
- (۵) چون این سینا صرف نظر از کتاب قانون، ۱۴ کتاب طبیی دیگر دارد به علاوه در حدود صد کتاب در الهیات، حکمت، ستاره شناسی و زبان شناسی نوشته است (میراث اسلام ص ۱۱۷)
- (۶) تاریخ تمدن اسلام ج ۳ ص ۲۷۴

پزشکی در عالم اسلام بشمار میرود (۱)

در این دایرة المعارف پزشکی ، از علم و طائف الامضاء (نیز باوروی) حفظ الصحة ، امراض ، معالجات و قواص ادویه بطرز بدیهی بحث میشود .
 و میرهوف در باره آن مینویسد : در اواخر قرن پانزدهم ، این کتاب ، شانزده مرتبه در اروپا چاپ و منتشر گردید که پانزده دفعه آن ، بلاتینی و یکی بهیبری بود ، و در قرن شانزدهم بیشتر از بیست دفعه چاپ شد ، و از همین جا اهمیت کتاب قانون بوعلی بخوبی بدست میآید ...
 تفسیرهایی که برای آن ، بلاتینی و دیگری نوشته شده بسیار است . این کتاب ، تا نیمه دوم قرن هفدهم بارها چاپ میشد ، و مدت مدیدی جزه کتابهای درسی بشمار میآمد و تا بدینجای کتاب طبی تاکنون ، باین اندازه رواج نداشته است و با اینهمه پیشرفت های پزشکی هنوز هم مورد مطالعه و استفاده دانشمندان است (۲)

گوستاویون ، مینویسد : کتابهای بوعلی سینا ، در تمام السنته دنیا ترجمه شده و تا مدت شش قرن امل و مبنای طب شناخته گردید ، و مخصوصاً در دارالفتوهای فرانسه و ایتالیا ، فقط کتابهای بوعلی سینا جزه کتب درسی در طب مقرر شده بود ... و در فرانسه پنجاه سال بیشتر نگذشته است که کتب مذکوره از برنامه های درسی خارج شده است (۳)
 و ویل دورانت در کتاب خود مینویسد : در مدرسه طب دانشگاه پاریس ، دو نویسنده رنگی از دو طبیب مسلمان آویخته اند که یکی رازی است و دیگری ابن سینا (۴)

البته غیر از رازی و ابن سینا ، پزشکان طایفه دیگری مانند : دابوالتیسی اندلسی ، و ابن زهر اندلسی ، و عباس ایرانی ، علی ابن رضوان سری ، ابن بطالان بغدادی ، ابو منصور موفق هراتی و ابن وفید اسپانیایی ، عباسویه بغدادی ، و علی ابن عیسی بغدادی ، و عمار موصلی ، و ابن رشد اندلسی ، در تواسی مختلف اسلامی وجود داشته و رساله های آنها از زنده و نفیسی از خود بیادگار گذاشته اند که همه آنها بارها بزبان لاتینی و غیره ترجمه شده و مورد استفاده دانشمندان اروپا قرار گرفته اند (۵)
 ترقی فن جراحی نیز از دانشمندان اسلامی شروع شده و مدارس طبی اروپا تا از منافع اخیر بروی تصانیف آنها دایر بوده و حتی داروی بیوشی که از اکتشافات خیلی جدیدتر میباشود ،

۲۵۱- «جرات اسلام» ص ۱۱۶-۳- تمدن اسلام و عرب ص ۶۳۳

(۴) تاریخ تمدن ویل دورانت ص ۱۰۳ ص ۱۵۹

(۵) میراث اسلام ص ۱۱۸

شماره	۵۰	سال هشتم
آقای محمداحمدیان امیری از امیر کلازا	جلد ۱	جلد ۱
محمد حسن ختونی از آبادان	۱	۱
ناصر رحمانی از تهران	۱	۱
حاج اسمعیل قیصر عمادچر قویه اجنهان	۲	۱
سهراب هاشمی از آبادان	۲	۳
محمد رضا کرباسیان از تهران	۲	۱
پرویز مشایخی از تبریز	۱	۱
محمد حسین کریمی از شیراز	۳	۳
سید مرتضی هاشمی از امیر کلازا	۲	۱
محمد جعفر سلیمانی از امیر کلازا	۱	۲
حاج محمد کاظم حقیقی از بیرجند	۷	۳
عبدالرسول موسویان	۱	۱
عمران	۱	۱
علی اسکندریان	۱	۱
اسماعیلی طباطبائی	۱	۴
سینائی پور	۱	۵
آقای علی شتی از بیرجند	۱	جلد ۱
سید حسین اخوان معروفی	۱	۱
بهرام جاوید	۱	۱
عبید القمد...	۱	۱
شکرالقریب	۲	۳
سید جمال زکریا مقدم مطلق	۲	۱
علی یزدانی	۱	۱
بهمنس جواد سنوری	۳	۳
سید اسراف قریبی	۲	۱
مصطفی اولیائی	۱	۲
علیرضا عربشاهی	۷	۳
سید علی نوربخش	۱	۱
محمد حبیبی	۱	۱
محمدتوکل	۱	۱
تیمور کسب پرست	۱	۴
عقوب کسب پرست	۱	۵

بقیه از سن ۴۰ بر حراجان اسلامی پوشیده نبوده و زیاد و قدر المنج « مرضی را بهبود میبخشد (۱) »
 بزرگترین حراجان اسلامی « ابوالقاسم اندلسی » معروف به « ابوالقاسم » است که در
 قرن یازدهم میلادی نیز دستهبندی بسیاری از آلات جراحی را شخصاً اختراع نموده که تصاویر آنها در کتب
 او موجود است. هالر « عینوب » « تمام حراجان که بعد از قرن چهاردهم آمده اند ، منابع
 علمی آنها کتب « ابوالقاسم » بوده است و بقول « پیر هوف » رساله ها تا او را باید اساس جراحی
 کنونی اروپا شمرد .
 کتابهای او بارها بر بالانینین طبع رسیده و آخرین چاپ آن در سال ۱۸۶۱ میلادی صورت
 گرفته است (۲)

دانشمندان اسلامی ، جبرهای تازه ای در علم پزشکی و جراحی بوجود آورده اند که تفصیل
 آنها را در کتب متوسط ، بایستی دست آورده و از آن جمله است : داغ کردن موضع زخم ، چنانکه
 اکنون نیز معمول است ، تشخیص بیماری حاصل از راه تاخیر ، معالجه یرقان و زردی ، تصویر
 مقداری افیون برای دیوانگان ، جلوگیری از خونریزی بوسیله آب سرد ، خورد کردن و
 بیرون آوردن سنگ مثانه و کلیه ، جراحی فتق (۳)

(۱) تمدن اسلام و عرب سن ۳۳۷ (۲) غیرت اسلام - تمدن اسلام و عرب (۳) تاریخ تمدن اسلام ج ۳ ص ۷۸